

законодавства в сфері соціального забезпечення по вопросам предоставления государственной социальной помощи при рождении ребенка.

Ключевые слова: государственная социальная помощь, государственная социальная помощь при рождении ребенка, семья с детьми, прожиточный минимум для детей до 6 лет.

Abstract. The article is devoted to the study of some problems of legal regulation of state social assistance at birth of a child. The analysis of the normatively-legal adjusting of grant of social help is carried out to families with children through the historical prism of transformation processes in society.

There are the proposals to reform the legislation in the field of social security on issues of state social assistance at birth of a child.

Keywords: state social assistance, state social assistance at birth of a child, family with children, minimum living standard for children under 6 years.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1751. *Офіційний вісник України*. 2001. № 52. Ст. 2365.
3. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні: Закон України від 27 березня 2014 року. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 20–21. Ст. 745.
4. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 № 2811-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 5. Ст. 21.
5. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 3–4. Ст. 26.
6. Яригіна Є. П. Правові проблеми, пов'язані з виплатами грошової допомоги при народженні дітей. *Теорія і практика правознавства*. 2012. Вип. 1 (2). С. 145–150.
7. Доценко І. О. Законодавчі умови надання державної допомоги сім'ям з дітьми. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 3(3). С. 61–63.
8. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. (у редакції від 3 лютого 2014 року). Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>.
9. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні: Закон України від 27.03.2014 № 1166-VII. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52434.
10. Стинська В. Соціальна підтримка материнства й дитинства в Бельгії. *Людознавчі студії. Педагогіка*. 2016. Вип. 2. С. 228–235.
11. Стинська В. Соціальна політика підтримки материнства й дитинства у Франції. *Людознавчі студії. Педагогіка*. 2017. Вип. 5. С. 218–229.

УДК 94(4).396

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ЧОЛОВІЧОГО КОСТЮМУ ГУЦУЛІВ ТА ДОЛИНЯН

В. А. Соць, І. І. Мартинчук

Анотація: У дослідженні проаналізовано елементи українського традиційного чоловічого костюму Західної України. На основі вбрання лемків, бойків та подолян, розкрито основні відмінності елементів українського чоловічого вбрання ХІХ – початку ХХ ст. Подана інформація свідчить не тільки про своєрідність народного одягу, але й дозволяє простежити вплив та взаємозапозичення з сусідніми народами – румунами та угорцями. В роботі розглянуті регіональні та статево-вікові фактори формування чоловічого костюма, описано деталі костюма повсякденного та святкового вжитку.

Результати дослідження мають значення для розвитку перспективних напрямків культурології, етнографії, історії та теорії народної художньої культури.

Ключові слова: гуцули, бойки, подоляни, чоловічий костюм, український костюм ХІХ ст.

Традиційний чоловічий одяг гуцулів Рахівщини порівняно з жіночим є більш одноманітним. Плечовий безрукавний, верхній одяг та взуття гуцулів за кроєм та

оздобленням подібні до жіночого. Відмінність полягала лише у розмірах та насиченості кольорової гами. Головною складовою чоловічого вбрання була сорочка. Протягом XVIII – першої половини XX ст. змінювався її крій, варіанти орнаментальних композицій вишивки, способи одягання сорочок. При еволюції крою спостерігався поступовий перехід від вільного широкого викроювання до звуження всіх деталей сорочок. «Старі кошулі» виділялись відсутністю коміра та вільними широкими рукавами, «нові» – прямим стоячим комірцем, петельчатими швами («цірками») вздовж з'єднувальних швів, рукавами з клином («цвікольом»), а фабричні – вузькими рукавами, зібраними у нижній частині на манжети. Відповідно до змін крою змінювались й орнаментальні композиції вишивки. Якщо старі кошулі вишивали переважно білими конопляними нитками, лише зрідка – чорними, червоними або синіми, то кольорова гама нових і фабричних кошуль була вже поліхромною. Як і у вишивці жіночих сорочок, на чоловічих переважав геометричний орнамент, а з кінця XIX – початку XX ст. починають поширюватись стилізовані рослинні мотиви, що поєднувались з геометричними [3, с. 87].

Поясним вбранням гуцулів Рахівського району були літні конопляні, лляні штани («гаті», «портки») та зимові сукняні штани («гачі», «холошні») білого, чорного, синього, червоного кольорів. Гуцул у вузьких полотняних «гачах» чітко виділявся між румунами та угорцями, які одягали широкі короткі полотняні штани. До етнографічно розмежувальних рис належать способи оздоблення «гачей». Сукняні червоні штани («гачі», «холошні», «крашаниці») у межах Закарпаття побутували лише у гуцулів Рахівщини. Їх характерною особливістю було оздоблення з'єднувальних швів темно-оранжевою, зеленою і золотистою нитками. Підперезувались гуцули Рахівщини широкими шкіряними поясами («римінями») або вузькими «букуріями» [4, с. 69–73].

Чоловічі головні убори гуцулів Рахівщини за матеріалом виготовлення поділялись на сукняні (фетрові), солом'яні та хутряні. Улюбленим головним убором парубків був капелюх («крисаня»). Зимовий стрій гуцула можна було легко визначити за хутряним головним убором («шликом»). У межах Закарпаття «шлики» побутували лише у гуцулів Рахівщини.

Чоловіче вбрання великобичківських гуцулів формувалось під впливом долинянських, гуцульських та румунських одягових комплексів. З другої половини XIX ст. в одяговому комплексі великобичківців починають поширюватись гуцульські елементи, які наприкінці XIX – на початку XX ст. стають домінуючими. До них відносимо сорочки, оздоблені поліхромною вишивкою геометричних чи стилізовано-рослинних мотивів, широкий шкіряний пояс («римінь»), крій та окремі елементи оздоблення хутряних безрукавок («кожушків»), чорні сукняні куртки («сердаки»), закосичені «крисані», чорні зимові шапки («шлики», «дуплашки»). Основу чоловічого строю долинян Закарпаття складала сорочка. Протягом XIX – першої половини XX ст. змінювався крій, варіанти орнаментальних композицій вишивки, способи одягання сорочок. Найдавнішим різновидом чоловічої сорочки долинян Закарпаття була коротка сорочка («лайданя») з широкими рукавами, вишита білими нитками («білим по білому») по комірцю, розрізу пазухи та збірках у верхній частині рукавів.

З кінця XIX – на початку XX ст. майже повсюдно у долинян набувають поширення чоловічі сорочки з домотканого полотна, що кроєм нагадують «нові кошулі» гуцулів Рахівщини. Такі сорочки вишивали геометричними орнаментами відтінками білих ниток на комірці, обабіч розрізу та на манжетах. На початку XX ст. у вишивку починають проникати різнокольорові нитки, якими заповнювали внутрішню площину основних орнаментальних мотивів. Долинянин, одягнений у таку сорочку, виділявся з-поміж гуцулів, сорочки яких у верхній частині рукавів оздоблювали різнобарвними «установками». Чоловічі сорочки долинян 20–40-х рр. XX ст. за кроєм наближені до міських. Повсюдно сорочки були

неширокими, зрідка приталеними, довгими, нижче пояса і заправлялись у штани, вишивались багатобарвним геометричним чи стилізованим орнаментом [5, с. 136–138].

До ідентифікуючих ознак чоловічого одягу долинян можемо віднести й поясне вбрання. Долинянина, одягнутого у широкі полотняні «гаті», можна було легко розпізнати між гуцулами. Долинянські «гаті» по низу штанин оздоблювали вишивкою, поперечними загинками та стряпками. У королевських долинян побутували «гаті», оздоблені поліхромною вишивкою у вигляді двох орнаментальних смуг. У межах Закарпаття короткі, широкі полотняні штани побутували й у румунів та угорців. Від долинянських вони відрізнялись дрібними поздовжніми складками. Етнографічно розмежувальною рисою долинян були білі, рідше чорні та сірі сукняні штани («холошні»), які чітко виділялись на фоні червоних «холошень» ясінянських та богданських гуцулів. Долиняни підперезувались широкими шкіряними поясами, характерною особливістю яких було оздоблення тисненим рослинним чи геометричним орнаментом.

Чоловічим плечовим одягом долинян Закарпаття були безрукавки, виготовлені із різних тканин чи хутра. Найархаїчніші форми зберегли полотняні та хутряні «лайбики». Етнографічно розмежувальною рисою королевських полотняних «лайбиків» була вишивка, виконана технікою «низина», «вирізування», «обмітування». З-поміж чоловічих безрукавок виділялись «лайбики» тересвянських долинян, оздоблені шкіряними аплікаціями та вишивкою. На фоні гуцульських кептарів і румунських кожків вони виділялись насиченістю орнаментальних композицій. З появою фабричних тканин у долинян поширились чоловічі безрукавки («лайбики») з шовкової, оксамитової, атласної матерії. Як у жінок, так і в чоловіків верхнім одягом були гуні та сукняні куртки («уйоші», «реклики»). Два одягові комплекси (міжгірський та воловецький) виділяємо у бойків та два (великобerezнянський та перечинський) у лемків Закарпаття. Села лівого берега верхів'я р. Ужа (Ужок, Гусний, Тихий, Сухий, Волосянка) відносимо до бойківсько-лемківсько-долинянського, а села середньої течії р. Ужа (Люта, Вишка, Костринська Розтока, Кострино, Забрідь) – до лемківсько-долинянського етнографічного порубіжжя [1, с. 38; 2, с. 300].

Чоловічий одяг бойків і лемків Закарпаття не такий колоритний, як жіночий. Комплекс їх одягу складався з сорочки, літніх штанів («гатеї»), зимових штанів («холошень»), шкіряного пояса («череса»), плечового і верхнього одягу, головних уборів та взуття.

Основу чоловічого вбрання бойків і лемків Закарпаття складала сорочка. Найдавнішим її різновидом була довга сорочка із пілкою-вставкою збоку, глибоким (15–20 см) розрізом пазухи, довгими рукавами. Наприкінці XIX ст. стали шити сорочки з «плечиками». Сорочки заправлялись у штани і підперізувались шкіряним поясом («чересом»). Довгі бойківські і лемківські чоловічі сорочки чітко виділялись на фоні коротких долинянських сорочок. Наприкінці XIX – на початку XX ст. чоловічі сорочки бойків і лемків почали оздоблювати вишивкою білим по білому. Лемківська сорочка вирізнялась нижньою частиною рукава, зібраною у декоративні загинки («защипи»), між якими вишивали квітки. З кінця XIX – початку XX ст. у бойків і лемків набувають поширення чоловічі сорочки, оздоблені поліхромною вишивкою. Бойківсько-лемківські сорочки вирізнялися з-поміж гуцульських «нових кошуль», які у верхній та нижній частині рукавів оздоблювали поперечними різнокольоровими орнаментальними смугами («уставками»).

Поясним чоловічим вбранням бойків і лемків Закарпаття були літні полотняні штани («гаті», «надраги», «пачмаги»), зимові сукняні штани («холошні») та широкі шкіряні пояси («череси»). За розмірами бойківські та лемківські штани були довшими і вужчими за долинянські та не декорувались. Долинянські, гуцульські та румунські «гаті» оздоблювались вишивкою, мережками та стряпками. На Бойківщині і Лемківщині не зустрічаємо й широких рамлених «гатеї», характерних для угорців та румунів.

Характерною рисою чоловічого вбрання бойків і лемків, як і долинян, румунів і словаків Закарпаття, були білі, рідше сірі сукняні штани («холошні»), які чітко виділялись на фоні червоних «холошень» ясінянських та богданських гуцулів. Повсюдно на Закарпатті чоловіки підперізувались широкими шкіряними поясами («чересами»), особливістю яких було оздоблення тисненим рослинним чи геометричним орнаментом у вигляді ламаних та хвилястих ліній, стилізованих квіток [5, с. 172–174].

Чоловічий плечовий та верхній одяг бойків і лемків виготовляли з полотна, хутра і сукна. До середини ХХ ст. бойки і лемки не шили безрукавки («лайбики») із фабричних тканин. Місцеві хутряні безрукавки за кроєм та оздобленням такі ж, як долинянські «бунди» та гуцульські «кептарі», але на фоні їх пишного оздоблення виділяються простотою та стриманістю декору. Верхнім одягом повсюдно були гуні. У міжгірських бойків вони збереглися аж до кінця 30-х – початку 40-х рр. ХХ ст. У воловецьких бойків і лемків Закарпаття на початку ХХ ст. гуні почали витіснятись полотняними куртками («полотняниками») та сукняними «уйошами», «сіраками». Волосся чоловіки зачісували з проділом на два боки. Традиційними літніми головними уборами були фетрові капелюхи («крисані», «клебані»), солом'яні капелюхи («плетенки»), а зимовими – хутряні шапки («кучми», «ковпаки»). Як жінки, так і чоловіки одягали шкіряні постолі. Чоботи поширились лише наприкінці 30-х рр. ХХ ст.

Отже, історія костюму невіддільна від історії народу. Формування елементів українського костюму відбувається ще в ХІ ст. Проте, остаточно особливості народного костюму українців окреслилися в ХІХ ст.

Аннотація: В исследовании проанализированы элементы украинского традиционного мужского костюма Западной Украины. На основе нарядов лемков, бойков и подолян, раскрыты основные различия элементов украинской мужской одежды XIX – начала XX в. Представленная информация свидетельствует не только о своеобразии народной одежды, но и формирование совместных элементов вещей с соседними народами – румынами и венграми. В работе рассмотрены региональные, половозрастные особенности костюма, описаны детали костюма повседневного и праздничного использования.

Результаты исследования имеют значение для развития перспективных направлений культурологии, этнографии, истории и теории народной художественной культуры.

Ключевые слова: гуцулы, бойки, подоляне, мужской костюм, украинский костюм XIX в.

Annotation: The research analyzes the elements of the Ukrainian traditional men's suit in Western Ukraine. On the basis of the drapes of Lemkos, Boyik and Podilians, the main differences between the elements of the Ukrainian male outfit from the 19th and the beginning of the 20th century are revealed. Information is provided not only about the originality of the national clothes, but also the influence and reciprocity with the neighboring peoples - Romanians and Hungarians. The work uses regional and age features of the suit, describes the details of the suit for everyday and holiday use.

The results of the study are important for the development of perspective areas of cultural studies, ethnography, history and the theory of folk artistic culture.

Key words: Hutsuly, boiki, Podilians, men's costume, Ukrainian costume of the nineteenth century.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойчук І. Великий Бичків моїх давніх літ. *Карпатський край*. 1997. №1–5. С.36–50.
2. Врочинська Г. В. Українські народні жіночі прикраси ХІХ – початку ХХ століть: монографія. К.: Родовід, 2007.
3. Нариси історії Закарпаття: у 2 т. Т. 1. [відп. ред. І. М. Гранчак]. Ужгород: Закарпаття, 1993. 436 с.
4. Полянська О. В. Особливості одягу населення Закарпаття. *НТЕ*. 1976. №3. С. 23–29.
5. Прилипка Я. Український народний одяг як джерело вивчення етнічної історії. *НТЕ*. 1975. № 5. С. 10–19.